

gerbtinus asmenis, nedėjo į slaptavietes įgytų lėšų, o nusitaikė į teisėtai plėtojama ekonomiką. Pasiremdami korumpuotais valdžios atstovais, jie legalizavo savo verslą ir pasinaudojo juo kaip savotišku tramplinu tolesnei nusikalstamai veiklai. Toks teisėtis ir neteisėtos veiklos susipynimas, be abejo, kėlė ir kelia didelį pavojų visai valstybei, demokratijos raidai. Deja, kaip minėjau, tuo metu teisinių užtvarų nebuvo, o dažnai net ir tradicinių kovos būdų buvo atsisakoma.

Baltijos valstybės turėjo savų, specifinių bruožų. Atgimimo laikotarpiu prasidėjęs absoliutus TSRS įstatymų neigimas nesukūrus savų (deja, politiniu požiūriu tai buvo neišvengiama), sukėlė bet kokių įstatymų, bet kokios tvarkos neigimą. Prasidėjus esminėms politinėms ir ekonominėms permainoms, tapo neaišku, kas yra teisėta, kas - neteisėta, kas apskritai yra nelegali veikla. Pavyzdžiui, dešimtmečius amoralia, baustina veikla laikyta spekuliacija staiga tapo visiškai normalia prekybos forma. Komunistinės moralės neigimas pavirto moralės neigimu apskritai. Nestabili politinė padėtis, kai kurie valdininkai, nežinantis, kiek jie, priklausydami nuo "politinių vėjų", eis savo pareigas, taip pat padarė savo juodą darbą. Prasidėjo chaotiškas įstatymų leidimas ir nebuvo dėdama pakankamai pastangų įtvirtinti esamus, nors gal ir ne visai tinkamus teisinius aktus, garantuoti jų pastovumą. Tai skatino teisinį nihilizmą, suformavo prieštaravimus pačioje įstatymų sistemoje, paliko spragas, leidžiančias "apeiti" įstatymą ir sudaryti puikią terpę klestėti korupcijai. O įstatymams, kurie būtų skirti korupcijai stabdyti, kurti buvo dėdama aiškiai per mažai pastangų. Iki galo nesuprasta ar nenorėta suprasti, jog organizuotas nusikalstamumas yra tiesiogiai susijęs su korupcija ir be jos negali egzistuoti.

Kritinėje padėtyje atsidūrė teisėtvarkos institucijos. Su reikalu ar be reikalo puolami ir kairiųjų, ir dešiniųjų politinių jėgų, kaltinami būtomis ir nebūtomis nuodėmėmis, vadinami "okupacinio režimo ramsčiais", daugelis jų darbuotojų nesugebėjo atsilaukioti, pradėjo

stautui.

Baudžiamojo kodekso esminių pakeitimų, tiesiogiai susijusių su organizuotu nusikalstamumu, padaryta 1992 m. pabaigoje - 1993 m. pradžioje. Deja, tenka pažymėti, jog dažnai jie buvo chaotiški, buvo kuriami atsivėlgiant į vienų ar kitų visuomeninių, socialinių, ekonominių sąlygų pasikeitimą, bet per mažai prognozuojant ateitį. Vis dėlto, nors ir netiesiogiai, bet šie BK pakeitimai tiko ir kovai su organizuotu nusikalstamumu. Be to, 1992-1993 metais galų gale mes pripažinome organizuoto nusikalstamumo egzistavimą. Suzinojome, jog Lietuvoje veikia beveik 100 nusikalstamų grupuočių, kurių dalis yra grynai kriminalinės (užsiiminėjo vagystėmis, plėšimais), o kitos, labiau organizuotos, yra susijusios su reketu, pinigų "plovimu", kontrabanda, pareigvinių papirkinėjimu, dalyvavimu ekonominėje veikloje ir privatizavimo procese. Šiuos asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn buvo ypač sunku, nes Baudžiamasis kodeksas nenumatė atsakomybės už nusikalstamų grupių organizavimą, dalyvavimą jų veikloje. Tik 1993 metų pradžioje ši klaida, nors ir ne visai tobulai, buvo ištaisyta. Truputį vėliau buvo padaryti ir kiti kodekso pakeitimai, išplėdę būtinosios ginties ribas, leidžiantys panaudoti jėgą suilaikant nusikaltėlį, jei šis priešinasi, taip pat piliečiams leista turėti ginklą savigynai.

Tenka prisipažinti, jog mes iki šiol nesugebėjome garantuoti liudytojų ir nukentėjusiųjų saugumo, garantuoti, kad jiems nebūtų grasinama, kad jie nebūtų bauginami ir terorizuojami. Rezultatas akivaizdus - teismuose keičiami parodymai, žlugdomos baudžiamosios bylos. Todėl buvo padarytas dar vienas Baudžiamojo kodekso papildymas, turėjęs palengvinti sąlygas infiltruoti į nusikalstamas struktūras profesionalius policijos darbuotojus, žvalgybininkus, sudaryti jiems galimybę įgyti šių struktūrų pasitikėjimą, net jei reiktų kartu su jomis daryti nusikaltimus (griežtai uždrausta tik dalyvauti nužudyje). Pagristai galėjome tikėtis, jog policijos pareigūnai daug geriau negu paprasti piliečiai galės išvalgyti tos ar ki-

je. Mes 100 000 gyventojų turime 350 kalinių, tuo tarpu kitose valstybėse šis skaičius nesiekia 200.

1993 metų pradžioje šalies parlamentas, reaguodamas į kylančią organizuoto nusikalstamumo bangą, padažnėjusius reketo, sprogdinimų atvejus, nuėjo ne tuo keliu, kurį sąlygiškai būtų galima pavadinti "išlaptintų liudytojų" metodu. Baudžiamojo proceso kodeksas buvo papildytas tebegaliojančia norma, leidžiančia tardymo ir teismo proceso metu neatskleisti nukentėjusiojo ar liudytojo anketinių duomenų. Tačiau, jei neišlaptinami patys parodymai, ši norma yra bevertė ir neefektyvi. Antra vertus, parodymų išlaptinimas paverstų niekais visą teisminį procesą, kuris taptų demokratijos farsu. Be to, tokia juridinė norma yra demoralizuojamoji pobūdžio. Esu įsitikinęs, kad jokia kova su organizuotu nusikalstamumu neįmanoma, jeigu į ją drąsiai ir sąmoningai neišitrauks visuomenė.

Esu įsitikinęs, jog priešintis organizuotoms nusikaltėlių grupuotėms ir jas įveikti galima tik bendromis visų valstybės institucijų pastangomis. Kas kas, o organizuoto nusikalstamumo vadeivos žino, kuri iš šių grandžių silpniausia, ir visados nukreipia į ją savo "strėles". Įstatymų leidėjai, deja, nenumatė atskiro komiteto, nagrinėjančio šias problemas, ir priemonių, galinčių garantuoti parlamentinę kontrolę. Tiesa, dar 1993 metų pradžioje Seime buvo sudaryta Ekonominų nusikaltimų tyrimo komisija. Tačiau ji svarsto konkrečias bylas, nesistengia žvelgti į organizuoto nusikalstamumo problemas įstatymų leidėjų akimis, todėl tam tikra prasme net daro žalą demokratijos procesams.

Kritinė padėtis, susidariusi 1992 metų pabaigoje - 1993 metų pradžioje, paskatino Respublikos Prezidentą sukurti koordinacinę grupę kovai su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija. Neturėdama specialių įgaliojimų ji analizavo padėtį, koordinavo teisėtvarkos institucijų veiksmus, planavo, kūrė ir pateikinėjo parlamentui konkrečių įstatymų projektus. Deja, ji gyvavo neilgai. Manau, jog pagrindinis

darbo metodas, grįžio prie laikinai nutrauktos veiklos. Todėl šiandien jau regiu, kad šis įstatymas "išseko" ir pradeda daryti neigiamą efektą, nes teisėtvarkos sergėtojai pradėjo eiti lengvesniu keliu, vis mažiau rodydami kūrybinę iniciatyvą.

Beje, buvo keliama ir kitų pakankamai radikalių idėjų. Vidaus reikalų ministerija siūlė Baudžiamojo proceso kodeksą papildyti ištisu skirsniu ("Organizuotos nusikalstamos gaujos padarytų nusikaltimų tyrimo proceso ypatumai"), kuriame buvo numatytos baudžiamosios bylos iškėlimo moratoriumo, apkaltinamojo sandorio, techninių priemonių panaudojimo be prokuroro ar teisėjo sankcijos idėjos. Visas skirsnis nebuvo priimtas, tačiau į kai kuriuos pasiūlymus atsivėlgeta. Baudžiamasis procesas buvo papildytas nuostatomis dėl baudžiamosios bylos nekėlimo arba iškeltos bylos nutraukimo asmeniui, padėjusiam atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamos bendrijos veiklą, numatytas pajamų deklaravimas, įteisinta bankų pareiga informuoti prokuratūrą apie jų klientų padedamas lėšas, viršijančias 50 000 litų (jeigu yra pagrindo tokius įnašus laikyti įtartais). Beje, numatyta ir nauja kardomoji priemonė - namų areštas.

Dera priminti ir tai, jog Lietuvos parlamentas netrukus po nepriklausomybės atkūrimo priėmė Policijos, Operatyvinės veiklos ir kitus įstatymus, įkūrė Policijos akademiją, kurioje vakarietiška dvasia rengiami kvalifikuoti policijos kadrai. Deja, kai kurios naujovės apvylė ir tik susilpnino kovą su organizuotu nusikalstamumu. Pavyzdžiui, vienu metu buvo atsisakyta specializuotų padalinių, skirtų kovai su organizuotu nusikalstamumu. Tai buvo klaida. Šiuo metu tokie padaliniai vėl egzistuoja ir Vidaus reikalų ministerijos, ir Generalinės prokuratūros sistemose. Tačiau jų mažai. Būtina siekti, kad visos žinybos, turinčios tam tikrus įgaliojimus, suvienytų savo jėgas kovai su korupcija ir nusikalstamomis grupuotėmis. Tik tada galėsime tikėtis didesnių laimėjimų siekiant pažaboti ne tik nusikalstamo pasaulio "pėstininkus", bet ir vadeivas.